

ΛΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Δρ. Νασίκα Ζωή :ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΟΤΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ
(Ο ΡΗΓΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ)

Η Ελληνική Δημοκρατία της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης ως όραμα του Ρήγα.

Ο Ρήγας Βελεστινλής-Φεραίος, παρά τα όσα έως του παρόντος έχουν γραφτεί, φαίνεται ότι οραματιζόταν την επανένωση του κομμένου νήματος της Ιστορίας στη νοτιο-ανατολική Ευρώπη, την αναβίωση της πάλαι ποτέ κραταιάς Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, σε ανανεωτική πολιτική μορφή (στα όρια του Βυζαντινού Κράτους) με την αφομοίωση των νέων στοιχείων, τα οποία έφταναν από τη δυτική Ευρώπη και τα εγκολπώνονταν οι εκπρόσωποι του νεοελληνικού Διαφωτισμού (Αδ. Κοραΐς, Ευγ. Βούλγαρης, Νικηφ. Θεοτόκης, Δημ. Καταρτζής, Δαν. Φιλιππίδης - οι δύο τελευταίοι επονομαζόμενοι «Δημητρείς») πολιτική οντότητα στην οποία ο ίδιος ο Ρήγας είχε δώσει την ονομασία «Ελληνική Δημοκρατία». Αυτή η τελευταία συνιστούσε το διά βίου όραμά του.

Είναι χαρακτηριστικό το σχόλιο που σημειώνει, στο σημείο του έργου του όπου εκτυπώνει τη «βούλα» του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου με την χρονολογία «1453», συνοδεύοντας την με τη λέξη «μάλαγμα» (δηλαδή ότι είναι κατασκευασμένη από χρυσό) και θλιβερή κατακλείδα την έκφραση « και εδουλώθημεν... », επισημαίνοντας με τον τρόπο αυτό ότι το έτος 1453 επήλθε το τέλος της εξέλιξης του ελληνο-ορθόδοξου πολιτισμού, μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης.

Πλην όμως, για το ανανεωτικό πολιτικό πρότυπό του και σε ό,τι αφορούσε στο θρησκευτικό χαρακτήρα της οραματιζόμενης καινοφανούς κρατικής οντότητας την οποία αποκαλούσε «Ελληνική Δημοκρατία», η επιστράτευση των νέων δεδομένων που αφορούσαν στην ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, της ανεξιθρησκείας δηλαδή, ήταν γεγονός αναγκαίο.

Το όραμα του Ρήγα προσδιορίζεται από τη *Χάρτα της Ελλάδος* του, τον επαναστατικό παιάνα του *Θούριο* και την τρίχρωμη επαναστατική *σημαία* του, η οποία είχε τα χρώματα κόκκινο, άσπρο και μαύρο.

Το έργο του Ρήγα έχει τα εξής χαρακτηριστικά :

1/ Είναι έργο Γεωπολιτικού προσανατολισμού

2/ Επίσης είναι έργο Οργάνωσης Κράτους (Διοίκηση σε εθνικά όρια – Στρατός)

3/ Είναι ακόμη έργο Πολιτισμικό, έργο δηλαδή διαμόρφωσης ηθών και παράδοσης.

Στο Γεωπολιτικό έργο του Ρήγα βρίσκουμε τις απαντήσεις για το εδαφικό όραμά του, το οποίο ταυτίζεται με τα όρια της Ελληνικής-Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και τους πολλούς λαούς της (αναφέρει τη λέξη γένη), όπως την οριοθετούν τα έργα του *Χάρτα της Ελλάδος*, *Θούριος* καθώς και η *τρίχρωμη Σημαία* που χρησιμοποιούσε, σύμφωνα με τις επιταγές της Γαλλικής Επανάστασης. Ακόμη και σήμερα, αρκετές αραβικές χώρες, οι οποίες μνημονεύονται από τον Ρήγα στο *Θούριό* του, διατηρούν τα τρία χρώματα στη σημαία τους (προφανώς ως τοπική παράδοση π.χ. η Αίγυπτος), σημείο για το γεγονός ότι το επαναστατικό δίκτυο του Ρήγα είχε αγκαλιάσει όλους τους λαούς που αναφέρει στο *Θούριό* του, λαοί που αντλούσαν πολιτισμικά στοιχεία εκδημοκρατισμού από τη δυτική παράδοση για την καλλιέργεια της οποίας οι δημοκρατικές ελληνικές ιδέες ήταν ό,τι πιο σύγχρονο και ό,τι πιο δίκαιο για τον άνθρωπο-πολίτη.

Ο Ρήγας αναφέρει την «Ελληνική Δημοκρατία» (έτσι «βάπτισε» το Κράτος των οραματισμών του, και το όνομα αυτό φέρει και σήμερα η χώρα μας για την οποία θυσιάστηκε, αυτός και άλλοι πολλοί), εξελληνισμένη δηλαδή και εκδημοκρατισμένη την τότε ακόμη κυριαρχούσα Οθωμανική Αυτοκρατορία υπό τον Σουλτάνο και, παρά το ό,τι λέγεται, ήταν ένα εφικτό όραμα οι αλλαγές στην οθωμανική Αυτοκρατορία (απόρριψη Σουλτάνου, εξελληνισμός των ιδεών και θεσμών εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τον εκδημοκρατισμό της). Η απόρριψη του Σουλτάνου έγινε περίπου ένα αιώνα μετά, με τα γεγονότα στα οποία πρωτοστάτησε ο Κεμάλ Ατατούρκ. Και επειδή η κάθε μορφής τυραννία είναι «αγκιστρωμένη» σε συγκεκριμένα πρότυπα και δεν μεταβάλλεται εύκολα, η δε εξουσία περιβάλλει με υπερφυσική δύναμη αυτόν που την ασκεί, για το λόγο αυτό «τ' άρματα», όπως έλεγε ο Ρήγας, θα ήταν η λύση στο πρόβλημα του εκδημοκρατισμού, αφού από την τυραννία έπασχαν όλοι κάθε θρησκευματος, όσοι είχαν κατακτηθεί από τον Σουλτάνο.

Η *Χάρτα* οριοθετεί εδαφικά το όραμα του Ρήγα, ο *Θούριος* ενισχύει το εδαφικό όραμα, διότι καλεί τους λαούς που συμπεριλαμβάνονται στο όραμά

του μέχρι τη Συρία, την Αίγυπτο, το Μισίρι στην Αφρική κ.λπ. σε «ξεσηκωμό» και η *Σημαία* του οριοθετεί το θαλάσσιο όραμά του, το οποίο ταυτίζεται με την αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο. Στην *επαναστατική σημαία* του απεικονίζεται το «ρόπαλο» του Ηρακλέους, σύμβολο της έννοιας της αρετής και αντίδοτο στη διαφθορά, όπως και τρεις χριστιανικοί σταυροί επ' αυτού που συμβολίζουν το χριστιανικό στοιχείο στις τρεις Ηπείρους περί την Μεσόγειο, δηλαδή την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική. Τα τρία χρώματα στη σημαία της επανάστασης του Ρήγα, χαρακτηριστικό για τις σημαίες των επαναστάσεων που συνδέονται με τον 18^ο αιώνα, οριοθετούν το θαλάσσιο όραμά του, όπως το εκφράζει στο άρθρο 1^ο των *Δικαίων του Ανθρώπου*, δηλαδή :

Νέα Πολιτική Διοίκηση της Ελληνικής Δημοκρατίας :

«Η Ελληνική Δημοκρατία είναι μία, με όλον οπού συμπεριλαμβάνει εις τον κόλπον της διάφορα γένη και θρησκείας, δεν θεωρεί τας διαφοράς των λατρειών με εχθρικόν μάτι, είναι αδιαίρετος, μ' όλον οπού ποταμοί και πελάγη διαχωρίζουν τες επαρχίες της, αι οποίαι όλαί είναι ένα συνεσφιγμένον αδιάλυτον σώμα.»

Τα τρία χρώματα συμβολίζουν τις τρεις θάλασσες – πελάγη του «συνεσφιγμένου αδιάλυτου σώματος», δηλαδή τη Μαύρη Θάλασσα, την Ασπρη Θάλασσα (έτσι λεγόταν το Αιγαίο) και την Ερυθρά Θάλασσα.

Το ρόπαλον του Ηρακλέους και οι τρεις σταυροί στη σημαία του Ρήγα οριοθετούν την, Βυζαντινών διαστάσεων, Ελληνική Δημοκρατία και «φωτογραφίζουν» την ελληνο-ορθόδοξη παράδοσή της στην ανατολή, στα όρια πριν από το 1453 με κυρίαρχο το ορθόδοξο δόγμα και βάση τον ορθό¹ λόγο όπως προτείνεται και από τον Κοραή.

Το όραμα του Ρήγα για την Ελληνική Δημοκρατία της Ανατολής, εκτός από την *τρίχρωμη σημαία* του, καταγράφεται στο *Θούριό* του. Λέει ο Ρήγας, καλώντας τους μνημένους στην επανάσταση, που αποτελούσαν το δίκτυό του :

¹ Πολίτη Νικόλ., *Η Φιλοσοφία εις το Βυζάντιον*, 1 : Α'-ΣΤ' αιώνες, Εν Αθήναις, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, 1975 / Εν Αθήναις, 1992.

Ρήγα Βελεστινλή – Φεραίου : Θούριος

«Ελάτε μ' έναν ζήλον σε τούτον τον καιρόν, να κάμωμεν τον όρκον επάνω στον Σταυρόν,

Συμβούλους προκομμένους, με πατριωτισμόν, να βάλωμεν, εις όλα να δίδουν ορισμόν.

Οι Νόμοι ναν' ο πρώτος και μόνος οδηγός, και της Πατρίδος ένας να γένη αρχηγός.

Γιατί κι η αναρχία ομοιάζει την σκλαβιά, να ζούμε σα θηρία, εις πλιο σκληρή φωτιά.

Σουλιώτες και Μανιάτες...., Μαυροβουνιού καπλάνια, Ολύμπου σταυραετοί,

κι Αγράφων τα ξεφτέρια γενήτε μια ψυχή..., Ανδρείοι Μακεδόνες...,

Του Σάβα και Δουνάβου αδέλφια χριστιανοί,...Λεβέντες αντρειωμένοι Μαυροθαλασσινοί

Μη καρτερήτε πλέον, ανίκητοι Λαζοί..., χωθήτε στο Μπογάζι μ' εμάς κ' εσείς μαζί.

Δελφίνια της θαλάσσης, αζδέρια των νησιών..., της Κρήτης και της Νύδρας θαλασσινά πουλιά...

Κι όσ' είστε στην αρμάδα, σαν άξια παιδιά..., οι Νόμοι σας προστάζουν να βάλετε φωτιά,

Μ' εμάς κ' εσείς Μαλτέζοι γενητ' ένα κορμί..., Τι στέκεις Πασβαντζόγλου, τόσον εκστατικός..., Τινάξου στο Μπαλκάνι ,....

Σιλίστρα και Μπραίλα, Σμαήλι και Κιλί,...Μπενδέρι και Χοτίνι ...

Γκιουρτζή, πλια μη κοιμάσαι, σηκώσου με ορμήν,...Τον Μπρούσια να ομοιάσεις έχεις την αφορμήν..., και συ που στο Χαλέπι ² ελεύθερα φρονείς

Πασιά, καιρόν μη χάνης, στον κάμπον να φανής..., του Μισιριού³ ασλάνια, για πρώτη σας δουλειά , ... δικόν σας ένα μπέη κάμετε βασιλιά,

χαράτζι της Αιγύπτου στην Πόλ' ας μη φανή,... για να ψοφήσ' ο λύκος, όπου σας τυραννεί...

Ν' ανάψωμεν μια φλόγα ..., Να τρέξ' από τη Μπόσνα⁴ και ως την Αραπιά

² Σ.Σ. : Ο Ρήγας καλεί τους μνημένους στο δίκτυό του στη Συρία

³ Σ.Σ. : Το Μισίρι ήταν χώρα της Βόρειας Αφρικής, όπως και η Αίγυπτος (ακόμη και τώρα)

Ψηλά στα μπαϊράκια σηκώστε τον Σταυρόν... Και σαν αστροπελέκια κτυπάτε τον εχθρόν...»

Σχετικά με το έργο Διοίκησης και Στρατού, ο Ρήγας λέει στο έργο «*Δίκαια του Ανθρώπου*», άρθρο 1^ο :

«...Ο σκοπός όπου απ' αρχής κόσμου οι άνθρωποι εσυμμαζώχθησαν από τα δάση την πρώτην φοράν, διά να κατοικήσουν όλοι μαζί, κτίζοντες χώρας και πόλεις, είναι διά να συμβοηθώνται και να ζώσιν ευτυχισμένοι, και όχι να συναντιπρώγωνται και να ρουφά το αίμα τους ένας.

Τότε έκαμαν βασιλέα διά να αγρυπνή εις τα συμφέροντά των, διά να είναι βέβαιοι εις την απόλαυσιν των φυσικών δικαίων, τα οποία δεν έχει την άδειαν να τους τα αφαιρέση κανένας επί της γης.», έχοντας στο νου του την αρχαία αντίληψη για τον Βασιλέα, ο οποίος ήταν εκλεγμένος «άρχων» («βάσις» + «λεώς» - «αυτός που έχει τη βάση του στο λαό»), πολιτική θέση που προέρχεται από τους αρχαίους έλληνες φιλοσόφους (Πλάτωνα) και υιοθετήθηκε από το πολίτευμα της Σπάρτης (άλλος είναι ο Βασιλεύς, ως εκλεγμένος Αρχων και άλλος ο Μονάρχης ως κληρονομικός Αρχων στην Ευρώπη, ενώ σε εκλεγμένη Βασιλεία κατά την εποχή που εξετάζουμε είχε εξελιχθεί το Πολίτευμα της Πολωνίας).

Από τον Αριστοτέλη⁵ προέρχεται η εξής περικοπή : **«...*Βούλεται δ' ο βασιλεύς είναι φύλαξ, όπως οι μεν κεκτημένοι τας ουσίας (Π. 1311a) μηθέν άδικον πάσχωσιν, ο δε δήμος μη υβρίζεται μηθέν...*»**

Σημειώνουμε το απόσπασμα αυτό σε σχέση με την αναφορά του Ρήγα σε Βασιλέα για την Ελληνική Δημοκρατία του οραματισμού του, τον οποίο αυτός διαχωρίζει από τον Μονάρχη, αφού το Σύνταγμά του (του οποίου το πρότυπο έλαβε από τη Γαλλία και είναι αυτό του 1793 που κατάρτισε η εννεαμελής Επιτροπή στην οποία συμμετείχε ο Th. Paine) είναι εμπλουτισμένο με πολιτικές ιδέες από την αρχαία Ελλάδα και δη τη Σπάρτη, όπου ίσχυε ως

⁴ Σ.Σ. : Ετσι ονομάζει ο Ρήγας τη Βοσνία. (Ας αναλογιστούμε όσα λέει ο Ρήγας στο Θούριό του και ας παραλληλίσουμε τα γεγονότα μέχρι την εποχή μας)

⁵ Russell Ber., *Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας*, τ. Α', σ. 334 και τ. Α', σσ. 354 κ.εξ. Αριστοτέλους, *Πολιτικά*, 1311a, εκδ. Παπύρου

πολιτειακό καθεστώς η εκλογή Βασιλέων (γνωρίζουμε ότι η Σπάρτη εξέλεγε δύο Βασιλείς, αρχηγούς του στρατού).

Η αντίληψη περί «απολυταρχίας» και παντοδυναμίας του Μονάρχη παρατηρείται στη Θεωρία του Th. Hobbes. Τα συμφέροντα των υπηκόων υποστηρίζουν το συμφέρον του Μονάρχη να είναι δυνατός, θεωρώντας τον προστάτη των δικών τους συμφερόντων. Σε ό,τι δε αφορά στον 18^ο αιώνα ο Ρήγας μεταφέρει τις αντιλήψεις του John Locke, οι οποίες αντικατέστησαν αυτές του Thomas Hobbes σχετικά με τη φιλοσοφία της Μοναρχίας, που ήθελαν την εκχώρηση του φυσικού δικαίου στο Μονάρχη. Στο έργο Rights of Man ο Thomas Paine, αναπτύσσει τη Θεωρία περί της ανταλλαγής του Φυσικού Δικαίου με Πολιτικό Δίκαιο, καταργώντας τη Θεωρία του Th. Hobbes, τη σχετική με την εκχώρηση του φυσικού δικαίου στον Ανώτατο Αρχοντα, υποστηρίζει δηλαδή ο Thomas Paine τη θεωρία ότι οι υπήκοοι είναι πολίτες, οι οποίοι δεν εκχωρούν το φυσικό τους δίκαιο στον Μονάρχη, όπως υποστήριζε ο Thomas Hobbes, αλλά το ανταλλάσσουν με πολιτικό, παίρνουν δηλαδή το δικαίωμα να εκλέγουν για συγκεκριμένο χρόνο τον Ανώτατο Αρχοντα, ως Εκπρόσωπό τους. Η ώριμη θέση του Thomas Paine που καθοδήγησε τη Γαλλική Επανάσταση (1789), ακολούθησε τα γεγονότα του 1688 (Glorious Revolution - Ενδοξη Επανάσταση) στην Αγγλία, καρπός των οποίων υπήρξε η πρόταση για καταγραφή Κανόνα Δικαιωμάτων και διολίσθηση της Απολυταρχίας σε Συνταγματική Μοναρχία, γεγονός που θεωρήθηκε ως κατάκτηση λαϊκών θέσεων. Εξέλιξη στην υποστηρικτική Θεωρία των θεσμών στην Ευρώπη κατά την εν λόγω εποχή σύμφωνα με τις επιταγές των φιλοσόφων του Διαφωτισμού, η οποία ιχνηλατείται και στο έργο του Ρήγα (που, όπως ελέχθη έλαβε το γαλλικό σύνταγμα του 1793, το οποίο είχε εκπονήσει η εννεαμελής Επιτροπή στη Γαλλία, μέλος της οποίας ήταν και ο Thomas Paine) αποτελεί, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, η ανταλλαγή του φυσικού δικαίου με πολιτικό δίκαιο, φιλοσοφική θέση από την οποία προέκυψε η εκλογή του Ανωτάτου Πολιτειακού Παράγοντα και το Σύνταγμα για την κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων και των προσωπικών ελευθεριών. Η ζύμωση των ιδεών κατά την εν λόγω εποχή έφερε στο προσκήνιο της Ιστορίας τη Συνταγματική Μοναρχία (που και αυτή στη σύγχρονη εποχή αποχρωματίζεται και υποχωρεί υπέρ της εκλογής Προέδρου ως Ανωτάτου Ηγέτου στις χώρες ανά στον κόσμο), ενώ στην Ευρώπη εξέλιξη

του Θεσμού της Μοναρχίας καταγράφεται στην Πολωνία, όπως αναφέραμε, χώρα η οποία εφάρμοσε την εκλεγμένη Βασιλεία, πριν καταλήξει στο σημερινό της Πολιτειακό καθεστώς.

Η Βασιλεία σχετίζεται με τα θέματα της θρησκείας, για την εποχή δε εκείνη η συνταγματική⁶ βασιλεία ήταν το προτεινόμενο στην Ευρώπη πολιτειακό πρότυπο, το οποίο η γαλλική επανάσταση προσπαθούσε να παρακάμψει και να επιβάλλει άλλου τύπου δημοκρατικό πρότυπο. Ωστόσο, τόσο ο ίδιος ο Ρήγας, όσο και ο Αδ. Κοραής εκφράζονται αναφανδόν ευνοϊκά προς την Ορθόδοξη Ελληνική εκκλησία της Ανατολής, την οποία θέλουν να κυριαρχεί στον ως άνω γεωγραφικό χώρο.

Ακολουθώντας, ο Αδ. Κοραής κατά πόδας τον Απόστολο Παύλο και επιθυμώντας να ισχυροποιήσει την πίστη στην Ελληνική Εκκλησία ώστε να ξεσηκωθούν οι Έλληνες χριστιανοί σε επανάσταση, κάνει σχετική μνεία των διδαχών του Αποστόλου και μαρτυρεί περί της Καινής Διαθήκης επί της οποίας ερείδεται το Ορθόδοξο δόγμα της Ελληνικής Εκκλησίας ως εξής :

Γ. Βαλέτα, Αδ. Κοραή – Απαντα , *Αδελφική Διδασκαλία*, Περί Θρησκείας :

« ... Η Νέα Διαθήκη και η εις αυτήν θεμελιωμένη των Γραικών θρησκεία μήπως εδίδαξεν άλλα περί ελευθερίας ; Οστις μετά προσοχής αναγνώσει τα Ευαγγέλιον, τας Πράξεις και τας Επιστολάς των Αποστόλων, θέλει πανταχού εύρει μίαν δημοκρατικήν ισονομίαν, μίαν ελευθερίαν φρόνιμον, περιορισμένην από μόνους τους νόμους.

«...Ουκ ένι Ιουδαίος, ουδέ Έλλην, ουκ ένι δούλος, ουδέ ελεύθερος, ουκ ένι άρσεν και θήλυ, πάντες γαρ υμείς εις εστέ εν Χριστώ Ιησού...»⁷

Στο *Φυσικής Απάνθισμα*, τ. 1, σ. 205, καταγράφεται αποστασιοποίηση του Ρήγα από τον Σιωνισμό : **«...Τον παλαιόν καιρόν ενόμιζον πώς ο Ηλιος και οι πλανήται να εγύριζαν τριγύρω εις την Γην, Αυτό το σύστημα ήτον γνωστόν προ δύο χιλιάδων χρόνων και συγγράφει περί αυτού ένας**

⁶ Ρήγας Βελεστινλής-Φεραίος – Thomas Paine

Locke J., *Two Treatises on Government* : Συνταγματική Βασιλεία

Clark George, (Sir), *Later Stuarts 1660-1714*, 2nd ed., Oxford, G.B., 1956, σσ. 75 κ.εξ.

⁷ Γαλατ. γ', 28

Ελληνας Πτολο(ε)μαίος (σ. Βρανούση Λ. : στό Χφ και στήν έκδ. Πτολεμαίος - πβ. σελ. 202 σημ. 1 ανατολή) ονόματι. Ποίος ηξεύρει όμως πόσον καιρόν πρωτύτερα το εδόξαζον ! Φαίνεται πώς το εδέχθηκαν και κάμποσα άλλα έθνη, όθεν διαβάζομεν εις το βιβλίον του Ιησού του Ναυή : Ας σταθεί ο Ηλιος προς την Γαβαών... «Όλοι εκείνοι οπού θεωρούν την Παλαιάν Γραφήν ως βιβλίον νόμου, λέγουν πώς ο Ηλιος κινείται προς την Γην. Πλην ένας Ιταλός, Γαλιλαίος ονόματι, είδε τα άτοπα αυτής της διδασκαλίας και είπε πώς στέκεται μεν ο Ηλιος, τρέχουν δε οι πλανήται τριγύρω του. Επρεπε όμως να φύγει διά να μην καταντήσει εις την αγίαν Ινκιζιτζιόνε...»

Πλην όμως, το πολιτικό καθεστώς που προτείνει ο Ρήγας δεν είναι θεοκρατικό, στο σημείο δε αυτό ταυτίζεται με τον Thomas Paine, ο οποίος υποστηρίζει, όπως και ο Ρήγας, την εκ Θεού χάρη των απαραγράπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου, επικροτεί δηλαδή την από τον Θεό υποστήριξη της παρέμβασης του ανθρώπου στα επί της γης δρώμενα σε σχέση με την εξουσία, λόγω της θεάρεστης ελευθερίας που οδηγεί σε αυτοδιάθεση. Προσχωρεί δε αυτός στις θέσεις του Th. Paine περί ανταλλαγής του φυσικού δικαίου με πολιτικό, από όπου προκύπτουν τα καταγεγραμμένα σε σύνταγμα ατομικά και πολιτικά δίκαια, τα οποία ο θεός προστατεύει για κάθε άνθρωπο, ο οποίος έχει δικαίωμα να κάνει χρήση της ελευθερίας του.

Αυτά διηθήθηκαν στις τοπικές ευρωπαϊκές παραδόσεις και εκφράζονται στο έργο του Th. Paine.

Η Ελληνική Εκκλησία συνιστούσε τον καθοριστικό παράγοντα διαμορφώσεως των κοινωνικών ηθών στην εν λόγω περιοχή της πάλαι ποτέ Βυζαντινής Επικράτειας. Αυτό αναφέρει και ο Ρήγας. Στο έργο του ***Νέα Πολιτική Διοίκησις ομιλεί για καθεστώς ανεξιθρησκείας***, όπως έχουμε ήδη πει, έστω και αν δείχνει να ευνοεί την κρατούσα ορθόδοξη θρησκεία ανάμεσα στους υποδούλους, στον οθωμανό Σουλτάνο, λαούς στη νοτιο-ανατολική Ευρώπη.

Σύμφωνα με τον Dr. Babinger, στό έργο *Mehmed the Conqueror and his time*, σ. 12, η μητέρα του Μωάμεθ του Πορθητή, παραδίδεται στην Ιστορία ως χριστιανή ορθόδοξη κατά το θρήσκευμα, πράγμα που συμπεραίνουν επειδή αναφέρεται στην Ιστορία ως «σκλάββα».

« ...Όλα όσα γνωρίζουμε με βεβαιότητα είναι ότι η μητέρα του Μεχμέτ δεν ήτο ούτε Φράγκισσα ούτε πριγκίπισσα της Ανατολής και ότι, εάν ήτο πραγματικά «σκλάβα» δεν μπορούσε να είχε πατέρα τουρκικής καταγωγής, διότι (σ.σ. λέγεται) ότι δεν υπήρχαν σκλάβοι από ρίζα τουρκική. Επιπλέον, οι συνήθειες της εποχής απαιτούσαν να κρύβουν οι σκλάβοι την καταγωγή τους (τους προγόνους τους)...»

Είναι φανερό το γεγονός ότι οι Οθωμανοί οικειοποιήθηκαν την εκ του Πλάτωνος παράδοση, σύμφωνα με την οποία οι έλληνες έπρεπε να μάθουν πώς να μην είναι σκλάβοι (συμπεριλαμβανομένων των, στις παραδουνάβιες επαρχίες της νοτιο-ανατολικής Ευρώπης διαμένοντων χριστιανών όπου, εκτός από τον Ρήγα και ο συναγωνιστής του Φίλιππος Πέτροβιτς, σερβικής καταγωγής, ομολογεί ελληνική ταυτότητα) και ανέστρεψαν τους όρους για το οθωμανικό και το ελληνικό στοιχείο εκείνων των περιοχών, όροι οι οποίοι αφορούσαν στους σκλάβους και τους ελεύθερους. Τοιουτοτρόπως, με την πάροδο του χρόνου, ανεστράφη η πολιτισμική και πολιτική ταυτότητα για το οθωμανικό και το χριστιανικό στοιχείο στην περιοχή, η ταυτότητα δε που προέκυψε (των «σκλάβων») εξοβελίσθηκε με την έκρηξη και παγίωση των επαναστάσεων.

Ο Κοραής μαρτυρεί περί της σχέσεως αριστοτελικού και χριστιανικού στοιχείου, ρίπτοντας τις γέφυρες μεταξύ ελληνισμού και χριστιανισμού. Έτσι, γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσά τους, στο έργο *Αδελφική Διδασκαλία*, τ. Α1, σ. 20, ως εξής : **«...Των χριστιανών η θρησκεία δεν φοβείται την έρευναν, δεν τρέμει την εξέτασιν. Μεταχειρίσθητι λοιπόν ...να την παραστήσης εις το κριτήριον του ορθού λόγου...».**

Τοιουτοτρόπως, ο Αδ. Κοραής κατακεραυνώνει τον συγγραφέα της *Πατρικής Διδασκαλίας* Πατριάρχη Ιεροσολύμων Πλάτωνα και τον εθνισμό των Ιουδαίων της περιοχής της Παλαιστίνης. **«...των άλλων ομηλίκων του νέων, ούτω φαίνεται και αυτό μεταξύ των πεπολιτισμένων γενών κάθε αιώνας και κλίματος – και υπό τας κηλίδας του εύμορφον, και εις τας αδυναμίας του μεγάλον ! Με θεοφώτιστον Θρησκείαν, με λαμπράν Φιλοσοφίαν, με καλυτέρους νόμους, με όλα τα δυνατά προς μόρφωσιν του πνεύματος και φωτισμόν μέσα, όσα το συμβεβηκός ή η φιλοπονία των ανθρώπων διά δύο και ημίσεος εκατονταετηρίδων μας έδωσαν, ιστάμεθα εν τω μέσω και μετρούμενοι με αυτό το γένος (σ.σ. των**

ελλήνων) ωσάν με ένα ηρωϊκόν μέτρον, ευρίσκομεν τον εαυτόν μας πολλά μικρόν...!»

Με σκωπτική διάθεση ομιλεί για τη συνύπαρξη των ετεροθρήσκων λαών ο Ρήγας στο έργο του *Νέος Ανάχαρσις*, στο οποίο ταυτίζει την Ελληνική Δημοκρατία ως έθνος με το ορθόδοξο στοιχείο : «...**Λέγει έτι πώς ηρώτησεν έναν έλληνα – όστις ίσως να ήτον κρεοπώλης “ Τι ήθελε κάμει το έθνος του, αν ήθελε λάβει την πρώτη του λαμπρότητα; ”. Εκείνος τάχα να απεκρίθη ότι “...πρώτον κίνημά του ήθελεν ... τους μη ορθοδόξους...” και δράττεται λαβής προς γενικήν των Ελλήνων κατηγορίαν...»**

Την ίδια άποψη περί της θρησκείας των Ελλήνων εκφράζει και ο Αδαμάντιος Κοραής, στο έργο του *Αδελφική Διδασκαλία*, σ. 169.

Το ως άνω απόσπασμα καταδεικνύει το γεγονός ότι το θρησκευτικό στοιχείο έλαβε μέρος στις επαναστάσεις, ο δε Κλήρος «λειτούργούσε» μάλλον καθοδηγητικά. Καταδεικνύεται επίσης το γεγονός ότι, σερβικής καταγωγής αγωνιστές είχαν ελληνική συνείδηση, κάτι που σημαίνει ότι οι ελληνικές ιδέες είχαν διασπαρεί από τη μία μέχρι την άλλη άκρη της Βαλκανικής Χερσονήσου και έκαναν τον Ρήγα να οραματισθεί την Ελληνική Δημοκρατία στην νοτιο-ανατολική Ευρώπη, που θα συμπεριελάμβανε όλους τους ορθοδόξους λαούς της Βαλκανικής, με ανεξιθρησκεία ωστόσο για τους αλλοθρήσκους, ακολουθώντας τον ρουν της εποχής και συνδέοντας έτσι το κομμένο νήμα της Ιστορίας, ανάγοντας το όραμά του στο ελληνο-ορθόδοξο Βυζάντιο, στα πρότυπα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικού Έθνους.

Επιβεβαιώνεται συνεπώς το γεγονός ότι ο οραματισμός των πρωτεργατών της Ελληνικής Επανάστασεως Ρήγα και Κοραή στόχο είχε, πλην των άλλων, την κυριαρχία του ορθοδόξου, έναντι άλλων, δόγματος στην νοτιο-ανατολική Ευρώπη.

Στον *Νέον Ανάχαρσιν* καταγράφεται η άποψη του Σακελλάριου, συνεργάτη του Ρήγα για την ελληνο-ορθόδοξη παράδοση και την Ορθόδοξη Εκκλησία.

« *Περιήγησις του Νέου Αναχάρσιδος, πρόλογος Γ. Σακελλαρίου, Βιέννη, 1797 :*

«...Ότι δεν ομιλώ ως ένας ενθουσιασμένος επαινέτης των λαμπρών προγόνων του Γένους μου, αποδεικνύεται διά των εξής λόγων ενός άλλου γένους. “ Το όμμα ενός φιλοσόφου παρατηρητού της Ιστορίας της ανθρωπότητος δεν ευρίσκει εις κανένα άλλο γένος τόσην διεξοδικήν

και γλυκεϊαν διατριβήν, όσσην εις το των Ελλήνων, εις αυτόν τον ευγενή λαόν του ανθρωπίνου γένους, εις του οποίου την υψηλήν μόρφωσιν φαίνεται να κατέβαλεν ο αγαθός δαίμων της ανθρωπότητας όλην του την φροντίδα, καθώς ένας τροφεύς εις τον αγαπητότερον των τροφίμων του. Καθώς ...”»

Η Ελληνική Δημοκρατία των οραματισμών του Ρήγα επρόκειτο να έχει ταυτότητα Κράτους Δικαίου. Το δίκαιο πολλά οφείλει στη ρωμαϊκή και βυζαντινή παράδοση, μέχρι δηλαδή τον 12^ο και τον 13^ο αιώνα.

Σταθμός στην πορεία αυτή υπήρξε κατ' αρχήν η *Δωδεκάδελτος*, τον 5^ο αιώνα, νομοθετικό δημιούργημα προ των μεγάλων κατακτήσεων, προ δηλαδή της εξαπλώσεως πέραν του Λατίου, και δεύτερος σταθμός η παραγωγή δικαίου στα χρόνια του αυτοκράτορα Αδριανού (117-138 μ.Χ.). Τότε δηλαδή το ρωμαϊκό δίκαιο με την επίδραση της στωϊκής φιλοσοφίας βελτιώθηκε με τη θέσπιση νόμων που απέβλεπαν στην καλύτερευση της θέσεως των γυναικών και των δούλων. Ακόμη, προσαρμόστηκε στο δίκαιο και τα έθιμα των κατακτημένων (από τους ρωμαίους) λαών. Η διήθηση του ελληνικού πολιτισμού στη Ρώμη, η οποία είχε αρχίσει με την ανάπτυξη φιλοσοφικών σχολών στις αποικίες της Μεγάλης Ελλάδος, ήδη από το 600 π.Χ., γενικεύθηκε μετά από την κατάκτηση του ελλαδικού χώρου από τους Ρωμαίους, το 146 π. Χ. Το προαναφερθέν γεγονός ευρίσκει εφαρμογή στην προαναφερθείσα παραγωγή δικαίου στα χρόνια του αυτοκράτορα Αδριανού. Το δίκαιο πέρασε αυτούσιο με τη μεταφορά της πρωτεύουσας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, επί Κωνσταντίνου του Μεγάλου στη Νέα Ρώμη, την Κωνσταντινούπολη , και κωδικοποιήθηκε με πρωτεργάτη τον συνεργάτη του αυτοκράτορα Ιουστινιανού (527 – 565 μ. Χ.) νομομαθή Τριβωνιανό.

Η κωδικοποίηση του δικαίου υλοποιείται τον 6^ο αιώνα μ.Χ., με τα έργα *Codex Justinianus*, *Institutiones*, *Digesta*, που αφορούν στην κωδικοποίηση της ήδη παραδιδόμενης νομοθεσίας, καθώς και με το έργο *Novelae*, το οποίο αφορά σε παραγωγή νέων νομοθετημάτων. Αξιοσημείωτος σταθμός στη διαμόρφωση του δικαιοσύνη συστήματος είναι αυτός των χρόνων των Ισαύρων τον 8^ο αιώνα, Λέοντος Γ' (717-740 μ.Χ.) και Κωνσταντίνου Ε' (740-775 μ.Χ.), οι οποίοι εξέδωσαν κώδικα νόμων γνωστόν ως *Εκλογή*. Σε αυτόν κυριαρχεί το χριστιανικό πνεύμα και καταργούνται πολλές από τις παλαιές διατάξεις του ρωμαϊκού δικαίου που δεν συμβιβάζονταν με την εποχή. Συγκεκριμένα :

α) καταργείται η διάκριση στην επιβολή ποινών (παλαιότερα με διαφορετική ποινή τιμωρούσαν τους πλούσιους και τους δυνατούς άρχοντες και με άλλη - αυστηρότερη - τους φτωχούς ανθρώπους). Στο έργο του ο Ρήγας αναφέρεται σ' αυτό και το στηλιτεύει ως τρόπο σκέψης, με άρθρο δε στο Σύνταγμά του το καταργεί.

β) Ο νόμος προνοεί για τα ορφανά και τις χήρες μητέρες, (ζήτημα, για το οποίο γράφει σχετικά και ο Thomas Paine, υποστηρίζοντάς το ως κοινωνική θέση) και

γ) στηρίζεται ο οικογενειακός θεσμός και τιμωρείται αυστηρά η ανηθικότητα.

Αξίζει να αναφερθεί η προσφορά στην απονομή δικαίου του Βασιλείου Β', προστάτη των αγροτών και του δημοσίου συμφέροντος, ο οποίος το 1002 μ.Χ., ώρισε το *αλληλέγγυον*. Σύμφωνα με παλαιά συνήθεια το φόρο της κοινότητας κατέβαλε το σύνολο του πληθυσμού. Με τον νόμο του Βασιλείου Β' οι πλούσιοι υποχρεώνονταν να πληρώσουν το φόρο των ταπεινών, δηλαδή των πτωχών, οι οποίοι δεν ήσαν σε θέση να πληρώσουν.

Στο Διοικητικό μέρος του έργου του Ρήγα, εκτός των προηγουμένων, περιλαμβάνεται η ελάφρυνση των πολιτών από τα χρέη των δανειστών τους, οικονομική-πολιτική θέση που την γνωρίζουμε από την αρχαία Ελλάδα ως «σεισάχθεια» («σειώ»+ «άχθος»)

Ο Ρήγας συμπεριλαμβάνει στο έργο του ως άρθρο τα εξής :

«Τα χρέη των πόλεων, πολιτειών, χωρών, και των κατά μέρος πολιτών, όπου εχρεωσούνται, παρθέντα προ πέντε χρόνων και εις αυτό το διάστημα επληρώνετο διάφορον εις τους δανειστάς, η παρούσα Διοίκησις, τα αναιρεί, και οι δανεισταί δεν έχουν να ζητούν εις το εξής μήτε κεφάλαιον, μήτε διάφορον από τους χρεώστας, ωσάν οπού επήραν τα δάνειά των, διατί διπλώνουν τα κεφάλαια εις πέντε χρόνους. »

Στην κατηγορία της «Διοικήσεως» ανήκει το έργο του Ρήγα *Στρατιωτικόν Εγκόλπιον*, έργο καθοδηγητικό για τη δημιουργία στρατού ως μέρους της οργάνωσης του Κράτους κατά την εξέλιξη και μετά την επικράτηση της Επανάστασης.

Στο Πολιτιστικό έργο του Ρήγα, καταγράφεται προσπάθεια για διαμόρφωση κοινωνικών ηθών κατ' αρχήν στο έργο *Σχολείον των ντελικάτων εραστών*, έργο που περιλαμβάνει διηγήματα και θεατρικά μέρη ηθικής αγάπης και νεανικών αισθηματικών περιπετειών. Στο ίδιο αντικείμενο αναφέρονται τα

μεταφρασμένα από την ευρωπαϊκή λογοτεχνία έργα του Ρήγα **Ολύμπια, Η Βοσκοπούλα των Αλπεων, Ο πρώτος Ναύτης, (τριλογία)**, με γενικό τίτλο **Ηθικός Τρίπους**, και αρκετά άλλα ποιήματα.

Εκ των ανωτέρω γίνεται φανερό το γεγονός ότι το όραμα του Ρήγα για τη νοτιο-ανατολική Ευρώπη αφορούσε στην επανασύνδεση του κομμένου νήματος της Ιστορίας της περιοχής, τη διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών για την επίτευξη του σκοπού αυτού με επανάσταση και μεταρρυθμίσεις.

Στα σύγχρονα γεγονότα του 20^{ου} αιώνα και μέχρι τις ημέρες μας, το όραμα του Ρήγα υιοθετήθηκε από τους ορθόδοξους λαούς, οι οποίοι μετά από την απόρριψη του αθεϊσμού του προηγούμενου αιώνας τοποθέτησαν στα εθνικά εμβλήματα τους σύμβολα του Βυζαντίου, όπως ο δικάφαλος αετός κ.λπ., σε ό,τι δε αφορά στην εποχή μας ανακαλύπτουμε ότι το όραμα του Ρήγα έχουν σφετερισθεί οι απόγονοι των Οθωμανών και το εξελίσσουν διαγράφοντας από την ιστορική παράδοση την, επί χιλιετίες, ακμάσασα Ελληνική-Βυζαντινή Αυτοκρατορία με τον ελληνο-ορθόδοξο πολιτισμό, πολιτισμό που βασίζεται στην Ελληνική Πολιτική και Πολιτισμική Παράδοση και έχει ως θρησκευτικό προσανατολισμό τις διδαχές της Καινής Διαθήκης, της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού, αφού η Ιουδαϊκή Παράδοση είναι σταθερά προσκολλημένη στις διδαχές της Παλαιάς Διαθήκης και του Ιουδαϊκού Νόμου, γίνεται δηλαδή προσπάθεια να αφανισθεί ο ελληνο-ορθόδοξος πολιτισμός αφού και η ίδια η Ελλάδα φαίνεται να μη διεκδικεί στο σύνολό του τον πανάρχαιο πολιτισμό της για να αιτιολογήσει την ύπαρξή της, να θεμελιώσει την επανάστασή της και να υπεραμυνθεί της ιστορικής παραδόσεώς της στην επικράτειά της, στον τόπο δηλαδή που γέννησε και καλλιέργησε τον σύγχρονο πολιτισμό, ο οποίος συνιστά τη βάση για τον παγκόσμιο πολιτισμό της εποχής μας.

